In de weegschaal van gezag en vrijheid.

De uitnodiging, die ik van het Centraal Comité ontving om te spreken op deze jubileumdeputaten-vergadering, plaatste mij voor de vraag over welk onderwerp ik het woord zou voeren.

Het bleek mij, dat ik was gevraagd als A.R.-Minister. Nu is een Minister een drager van het gezag. Is het dan wonder, dat diegene der A.R.-Ministers, die te-vens jarenlang lid is geweest van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, bij de keuze van zijn onder-werp bepaald werd bij de verhouding van Regering en volksvertegenwoordiging?

Te meer mag dat gelden, omdat wij hier vandaag gedenken het 75-jarig bestaan van de A.R.-Partij, van het anti-revolutionaire deel van het in politieke verbanden georganiseerde volk uit welks midden een deel van de leden der volks-vertegenwoordiging is voortgekomen.

Dan komt men als vanzelf ook tot het begrippenpaar „gezag en vrijheid". Ik weet wel, ik mag de combinatie „gezag en vrijheid" niet vereenzelvigen met de ver-houding Regering en volksvertegenwoordiging. Maar er is toch wel verwantschap.

Deze herdenking van het 75-jarig bestaan onzer partij leidde er toe om mijn onderwerp te behandelen in de vorm van enkele historische aantekeningen.

Uiteraard zal ik dat op hoogst onvolledige wijze moeten doen; voorts houd ik er rekening mee, dat ik spreek op een late Zaterdagnamiddag, de laatste middag van een voor velen drukke werkweek, zodat ik niet te veel van uw aandacht mag vragen.

De onderscheiding Regering en volksvertegenwoordiging is niet zonder meer

aldus, dat de Regering „het gezag" en de Staten-Generaal „de vrijheid" vertegenwoordigen, maar dat neemt geenszins weg, dat wij als antirevolutionairen een staatsbestel verkiezen, waarin Regering en volksvertegenwoordiging principieel een dualiteit vertonen en dat wij niet wensen een monistisch staatssysteem, waarbij er geen wezenlijk onderscheid is tussen de Regering en het parlement en de eerste als een commissie uit de vertegenwoordiging des volks moet worden beschouwd of omgekeerd elk vrij leven wordt verstikt.

Neen, in de dualiteit, in de tweeheid van Regering en Staten-Generaal, is er een eigen taak voor elk van de samenstellende delen.

Bij de Regering berust het gezag, ook al is zij in de uitoefening daarvan afhankelijk van het vertrouwen van het parlement en ook al is zij, voor wat de wetten betreft, gebonden aan de medewerking van de Kamers. Het gezag is dus niet absoluut — gelukkig niet — het is beperkt, maar het is in principiële zin „gezag".

De voornaamste taken van de Staten-Generaal bestaan, naast het geven van de genoemde medewerking aan de Regering, in het uitoefenen van controle op de Regering, in het geven van opbouwende critiek, in het waken tegen mogelijke overspanning van het gezag, waardoor de vrijheid van het individu en van de zelfstandige levenskringen in gevaar zou kunnen komen.

Wanneer we het aldus bezien, is de vraag naar de verhouding tussen Regering en volksvertegenwoordiging een aspect van het algemene probleem van gezag en vrijheid.

Deze verhouding is in feite geen statische; de delen van deze dualiteit zijn niet opgesloten in een starre gebondenheid; er is wisseling van accent, beïnvloed door de politieke omstandigheden, die in het staatsleven zich voordoen, maar nooit los van de beginselen, waarvan wij uitgaan.

En nu kom ik op de historie van onze partij; hoe stonden onze leiders Groen, Kuyper, Colijn en Schouten tegenover deze verhouding? Ik moet dit uitermate fragmentarisch beantwoorden met al de gevaren daaraan verbonden.

In de negentiende eeuw dreigde er gevaar voor overspanning van de positie der Regering; Groen kwam met kracht op voor de rechten van de Staten-Generaal. De bekende staatsrechtsleraar Buijs schreef, dat een zwijgend volk tegenover een oppermachtig vorst voor niemand dan Groen van Prinsterer meer antipathiek kon zijn. En hij voegde daarbij, dat sedert 1848 wellicht geen lid van de Tweede Kamer meer heeft gedaan om de bevoegdheid van het parlement uit te breiden dan Groen, die meer dan hij gebruik heeft gemaakt van al die nieuwe wapenen tot uitbreiding van het parlementair gezag gesmeed, „zelfs de verboden wapenen niet uitgezonderd: het afstemmen van begrotingen om redenen daarbuiten gelegen". Ook Kuyper voerde deze strijd. Zijn belijdenis van de souvereiniteit in eigen kring deed hem zich krachtig keren tegen de almachtige Staat. Als met visionaire blik zag hij in de zeventiger jaren die Staat zich reeds ontwikkelen, ook al was de staatsbemoeienis van toen slechts een fractie van heden.

Ik ken de bezwaren van citaten, maar misschien zijn ze in dit verband geoorloofd om de historie, om Kuyper zelf te laten spreken, zoals hij zijn gedachten formuleerde in zijn deputatenrede van 1897:

„Diep, tot in het bloed der martelaren, ligt deswege de politieke wezenstrek van het Calvinisme hierin bezegeld, dat steeds hoog de Staatsalmacht op het haar van God aangewezen terrein van dwang geëerd, maar tegenover alle usurpatie harerzijds even onveranderljjk de zelfstandige levensbeweging van het vrije burgervolk verdedigd moet worden. De Staatsmacht moet er zijn om der zonde wil. Om Godswil moet het Oppergezag zich in alle land door de sterke arm handhaven. Er buiten kunnen we niet. Maar wee het volk, dat, zelf ontaard aan zijn even Goddelijke roeping, vergat of naliet elk indringen van de Staatsmacht op het geestelijk erf van het vrije volksleven kloek en volhardend te weerstaan. Dan slinkt weg de persoonlijke veerkracht, gaat tanen de glans van het huiselijke leven, school en kerk krijgen het koord om de vleugelen, wetenschap en kunst worden knechtelijk en de hoogste eerzucht van de veradministreerde burger wordt het

dragen van de Staatsuniform, hetzij civiel of militair. Deswege nu zijn we van ouds door onze vaderen, en sinds niet minder beslist door Groen van Prinsterer, geleerd om met mannenmoed voor onze constitutionele vrijheden op te komen".

Zo zien we, dat bij Groen en Kuyper het accent wordt gelegd op de vrijheidssfeer, op de invloed van het volk en van de volksvertegenwoordiging tegenover een Staat, wiens macht die vrijheden niet wilde laten bloeien. Zij hebben dat met kracht en overtuiging gedaan.

Maar evenmin hebben de anti-revolutionairen geaarzeld om in tijden, dat de positie van de Regering ontoelaatbaar dreigde te worden aangetast of het gezag werd bedreigd, het accent te verleggen naar de zijde van het gezag en de Regering. Geen anti-revolutionair was er voor te vinden, toen op de revolutionaire vloed-golven van na de eerste wereldoorlog de begeerte rees naar afschaffing van de Raad van State en van de Eerste Kamer, van datgene wat in de weg kon staan aan een almachtige volkskamer, van welke de Regering volstrekt afhankelijk zou zijn. Hoezeer hij er om moge zijn verguisd, nog heden stellen wij met verheuging vast, dat het Colijn was, die in de dertiger jaren er op aandrong en dat zelf ook mede verwezenlijkte, dat het gezag zich weer deed eerbiedigen en dat de volksvertegen-woordiging de haar gestelde grenzen niet overschreed.

Dit betekende voor Colijn echter geenszins een te eenzijdig de nadruk leggen op het gezag, hij had een open oog voor beide zijden van de dualiteit gezag en vrijheid in de verhouding van Regering en Staten-Generaal.

Op de deputatenvergadering van 1937 sprak hij over wat destijds staatkundig eis was m de toen aanwezige verhoudingen en hij zeide van ons constitutioneel-parlementaire stelsel:

„Weet dit systeem zichzelf te bevrijden van de fouten, die het nu en dan toont te bezitten, houdt het voortdurend in het oog, dat we leven in een constitutionele monarc le, waarin de souvereiniteit krachtens historisch recht berust bij het

Huis van Oranje, wordt begrepen, dat de zetel van het Staatsgezag te onzent bij de Kroon te zoeken is en dat oefening van volksinvloed niet hetzelfde is als bewind van de massa; als dat alles in het oog wordt gehouden en als bovendien de volksvertegenwoordiging medewerkt aan versteviging van het Regeringsgezag binnen de grenzen door onze Grondwet getrokken, dan krijgt het door en door on-Nederlandse fascisme of nationaal-socialisme evenmin kans als het communisme".
Maar anderzijds ook; „Vier eeuwen lang, van de Bourgondische tijd af, heeft het Nederlandse volk in een of andere vorm deelgenomen aan de behartiging van zijn eigen belangen. Dat recht wil het volk niet prijsgeven en dat recht wil de Regering handhaven".
Zo kwamen anti-revolutionaire leidslieden in het verleden op voor gezag èn vrijheid, voor de rechten van de Regering èn Staten-Generaal, kortom voor een gezonde democratie.
En wat de laatste jaren betreft; ik moge herinneren aan Schouten's critiek op het niet terstond bijeenroepen van de Staten-Generaal na de bevrijding; aan de verwaarlozing van de rechten van het parlement in die eerste tijd; en aan onze houding ten opzichte van de handhaving van het gezag in de Indonesische kwestie.
Maar vooral aan de woorden in Schouten's deputatenrede van 1937; „Ons fundament en onze kracht", waarin het gehele probleem ten principale werd geformuleerd; ,,De politieke vrijheid bestaat in het algemeen genomen hierin, dat het volk kan opkomen voor zijn rechten en vrijheden, dat het zich kan uitspreken over de wetgeving en het bestuur des lands, dat het zijn inzichten kan kenbaar maken, dat het zijn rechtmatige invloed kan oefenen op het landsbestuur, dat het door middel van zijn vertegenwoordiging zijn wensen en bezwaren kan voorleggen, uiteenzetten aan, kan verdedigen bij de Overheid, dat het gemeen overleg tussen Regering en volksvertegenwoordiging werkt als een positieve vruchtdragende factor in wetgeving en bestuur.
Nimmer mag die vrijheid in bandeloosheid ontaarden, mogen de grenzen dezer

vrijheid uit het oog worden verloren. Zij mag niet worden gebruikt om het eigen recht der Overheid, haar eigen roeping ter zijde te stellen. Men mag bij haar hantering er niet van uitgaan, dat dit recht en die roeping beschouwd kunnen worden als te verwaarlozen factoren. Integendeel, de politieke vrijheid behoort te worden gebruikt op de grondslag van de wezenlijke eerbiediging van de Overheids-souvereiniteit, van de gehoorzaamheid aan de Overheid".

Aldus Schouten. Zo heb ik in enkele citaten onze leiders doen spreken over het probleem van gezag en vrijheid. Overheid en volksvertegenwoordiging. Hun woorden laten niets aan duidelijkheid te wensen over. Zij hebben krachtig en helder het probleem gesteld vóór de totstandkoming en gedurende het bestaan van onze anti-revolutionaire partij.

De tijden mogen voorbijgaan, ook die in het leven der partij, maar van al onze leiders geldt het; semper idem. Zo mogen we het zeggen, wanneer het gaat over het standpunt, dat onze leidslieden en wij, volgelingen, hebben ingenomen ten aanzien van de dualiteit van gezag en vrijheid in de verhouding Regering-volksvertegenwoordiging in de loop der jaren.

Semper idem; het is geen eigen roem, wanneer we dat zeggen. Wij kunnen niet anders, wanneer wij ook als partij willen gaan in gehoorzaamheid aan de ordinantiën van de Schepper van hemel en aarde, die ook voor het staatsleven en de verhoudingen daarin de ordeningen stelde.

Maar Die tegelijkertijd de opdracht gaf aan de mens om de concrete uitwerking voor elke tijd van die ordeningen te vinden in verantwoordelijkheid aan

Die lijn moeten we doortrekken voor de toekomst. Alleen dan is een werkelijk gezond staatsleven mogelijk. Om die weg te kunnen gaan schenke God ons wijsheid, inzicht en gehoorzaamheid om die te gebruiken tot heil van ons Nederlandse